

O čemu pišu hrvatski ekonomisti (i zašto je to uopće važno)

„Gledanje u pupak omiljena je aktivnost ekonomista već najmanje šezdeset godina.“

Daniel Hamermesh: Šest desetljeća vrhunskog ekonomskog izdavaštva: tko i kako?

[Journal of Economic Literature](#), 2013.

Pomalo su neobične biljčice ti ekonomisti. Dio su (smo) društvenih znanosti, ali imaju nekoliko osebujnih razlika u usporedbi s „pravim“ znanstvenicima iz područja kao što su fizika, kemija ili proktologija. Razlike uglavnom proizlaze iz specifičnog predmeta proučavanja ekonomista, iz korištene metodologije i iz pitanja na koja nastoje odgovoriti.

Ekonomisti se fokusiraju na ljudsko ponašanje, naročito u kontekstu proizvodnje, potrošnje i trgovine roba i usluga. Za razliku od prirodnih znanosti koje istražuju fizičke fenomene i često se oslanjaju na kontrolirane, ponovljive eksperimente (što znači da, kad se ponavlja, jedan te isti pokus daje uvijek iste rezultate, bar približno), ekonomisti nemaju taj luksuz i u pravilu ne mogu vršiti prave eksperimente nad ljudima i ljudskom zajednicom (na sreću). Čovjek, ljudsko ponašanje i ekonomski sustavi pod utjecajem su neprebrojivog mnoštva čimbenika, među kojima su kultura, psihologija i društvene norme. Zbog toga su objekti interesa ekonomista daleko složeniji od mnogih prirodnih pojava; ujedno i zabavniji i zanimljiviji (po njihovu, naravno, subjektivnom dojmu).

Zbog spomenute složenosti i promjenjivosti, ekonomisti se često oslanjaju na drugačiju metodologiju u usporedbi s drugim znanstvenicima. Iako koriste stvarne podatke s terena i robusnu statističku analizu, ekomska se teorija u pravilu temelji na modelima i pretpostavkama. Ti su modeli pojednostavljenja stvarnosti, a točnost predviđanja modela poprilično varira. Ako ćemo pravo, nerijetko češće promašuju nego što pogađaju.

Pitanja koja ekonomisti postavljaju mnogoput se odnose na politiku i blagostanje, analizirajući utjecaj različitih politika ili ekonomskih sustava na blagostanje pojedinaca i društava. Ovaj normativni aspekt ekonomije koji se bavi idealima onoga što bi trebalo biti, umjesto čisto opisivanjem onoga što stvarno jest, razlikuje ekonomiste od mnogih drugih znanstvenika koji su više usmjereni na opisivanje svijeta. Na tom tragu ekonomisti često sudjeluju u političkim debatama i savjetuju političare, koristeći poznavanje (ili barem hinjeno poznavanje) ekonomskih sustava za davanje preporuka koje mogu imati dugoročne posljedice na društvo.

Stoga, dok ekonomisti s drugim znanstvenicima dijele predanost rigoroznoj analizi i oslanjanju na empirijske podatke, njihovo je područje drugačije (a oni bi rekli i zanimljivije) zato što se usredotočuje na ljudsko ponašanje i ekonomске sustave, na korištenje modela i pretpostavki za proučavanje neekperimentalnih pojava, te na normativni aspekt svojih istraživanja. Ova neobična mješavina karakteristika opisuje ekonomiju kao posebno i živahno područje istraživanja unutar znanstvene zajednice.

Sad kad je malčice pojašnjeno zašto je važna ekonomija i oni koji se njome bave, važno je pojasniti i zašto su važne specifične ekonomске teme, odnosno područja interesa ekonomista. Ekonomisti, kao i drugi znanstvenici, svakodnevno objavljaju mnoštvo znanstvenih radova, no „ekonomija“ je vrlo širok pojam. Na ovom stablu ima trinaest velikih

grana, a one se zovu ekonomika poduzetništva, financije, kvantitativna ekonomija, organizacija i menadžment, međunarodna ekonomija, opća ekonomija, trgovina i turizam, poslovna informatika, makroekonomija, mikroekonomija, ekonomska matematika i statistika, marketing i računovodstvo (imenovanje grana nije ujednačeno u cijelom svijetu). Svaka od ovih grana ima i svoje pod-grane i grančice. Važno je i zanimljivo analizirati koje su od tih grana „deblje“ i na kojima ima najviše „lišća“; drugim riječima u kojim granama se najviše objavljuje i kojim se temama ekonomisti najčešće bave.

Važnost tema obrađenih u ekonomskim znanstvenim radovima proizlazi iz sveprožimajućeg utjecaja kojega ekonomija ima na društvo i život pojedinca. Ovi radovi zadiru u mnoštvo pitanja, od makroekonomskih politika do mikroekonomskog ponašanja pojedinaca i tvrtki, a odgovori na ta pitanja imaju značajne implikacije na svakodnevni život čovjeka. Dovoljno je spomenuti granu financija i u financijama monetarnu i fiskalnu politiku; odluke u ovim područjima izravno utječu na ekonomsku stabilnost i kvalitetu života milijuna i milijuna ljudi. Praktično na sve.

Ekonomisti u svojim radovima pokušavaju odgovoriti (doduše ne uvijek uspješno, ali pokušavaju) na goruća globalna pitanja kao su siromaštvo, nejednakost, nezaposlenost i održivost okoliša. I dok se neki koji se bave duhovnošću drže naduto smatrajući da je važnije baviti se neprolaznim i nematerijalnim negoli ovozemaljskim i propadivim, pa ekonomiste omalovažavaju svisoka, i samom Kristu to su bile neke od sržnih tema kojima se bavio.

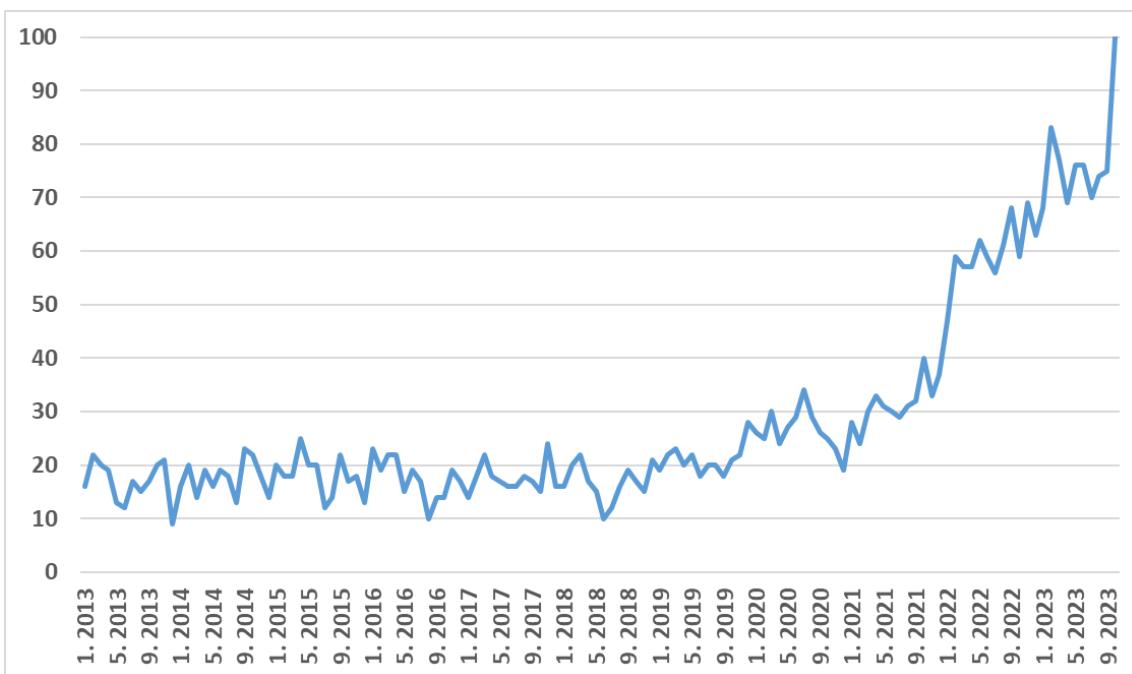
Zbog svih navedenih razloga dobro je katkad pogledati o čemu to ekonomisti pišu u znanstvenim časopisima, i na koji način se to dotiče svakodnevnog života jednog „običnog“ čovjeka, hrvatskog građanina.

Prije par tjedana u časopisu „Ekonomski misao i praksa“ Sveučilišta u Dubrovniku recenziran je i prihvaćen za tisak (i na internetu već objavljen) članak pod naslovom „[Trendovi i teme u hrvatskoj ekonomskoj znanosti](#)“. Članak pruža sveobuhvatnu analizu hrvatske ekonomiske znanosti kroz obradu skoro 34.000 radova ekonomista u Hrvatskoj objavljenih u zadnjih više od dvadeset godina, točnije u razdoblju od 2000. do srpnja 2023. godine. Autor se poslužio naprednim alatima umjetne inteligencije i bibliometrijskim metodama kako bi obradio podatke iz Hrvatske znanstvene bibliografije (CROSBI).

Naime, CROSBI je baza podataka koju pune sami znanstvenici: oni u nju moraju unositi svoje znanstvene (ali i druge) radove. Tako se ondje nalaze brojne kategorije publikacija kao što su autorske knjige, bibliografije, enciklopedije, godišnjaci, kratka priopćenja, leksikoni, monografije, pisma, poglavљa u knjigama, pregledni radovi, prethodna priopćenja, priručnici, radovi u časopisima, radovi u postupku objavljivanja, radovi u zbornicima skupova, rječnici, stručni radovi, zbornici, itd. I hrvatski ekonomisti u CROSBI upisuju svoje uratke; sredinom prošle godine ondje je bilo sveukupno oko 53.000 njihovih djela.

Suzivši razdoblje promatranja i isključivši određene kategorije publikacija, u promatranom članku u bibliometrijskoj analizi ostalo je nešto manje od 34.000 radova. Inače, bibliometrija je „[metoda za kvantitativnu analizu elemenata znanstvene i stručne literature](#)“, i u posljednje vrijeme je postala vrlo popularna, o čemu svjedoči interes za pretraživanje riječi „bibliometric“ na servisu Google u cijelom svijetu od 2013. do 2023. g. (grafikon 1.).

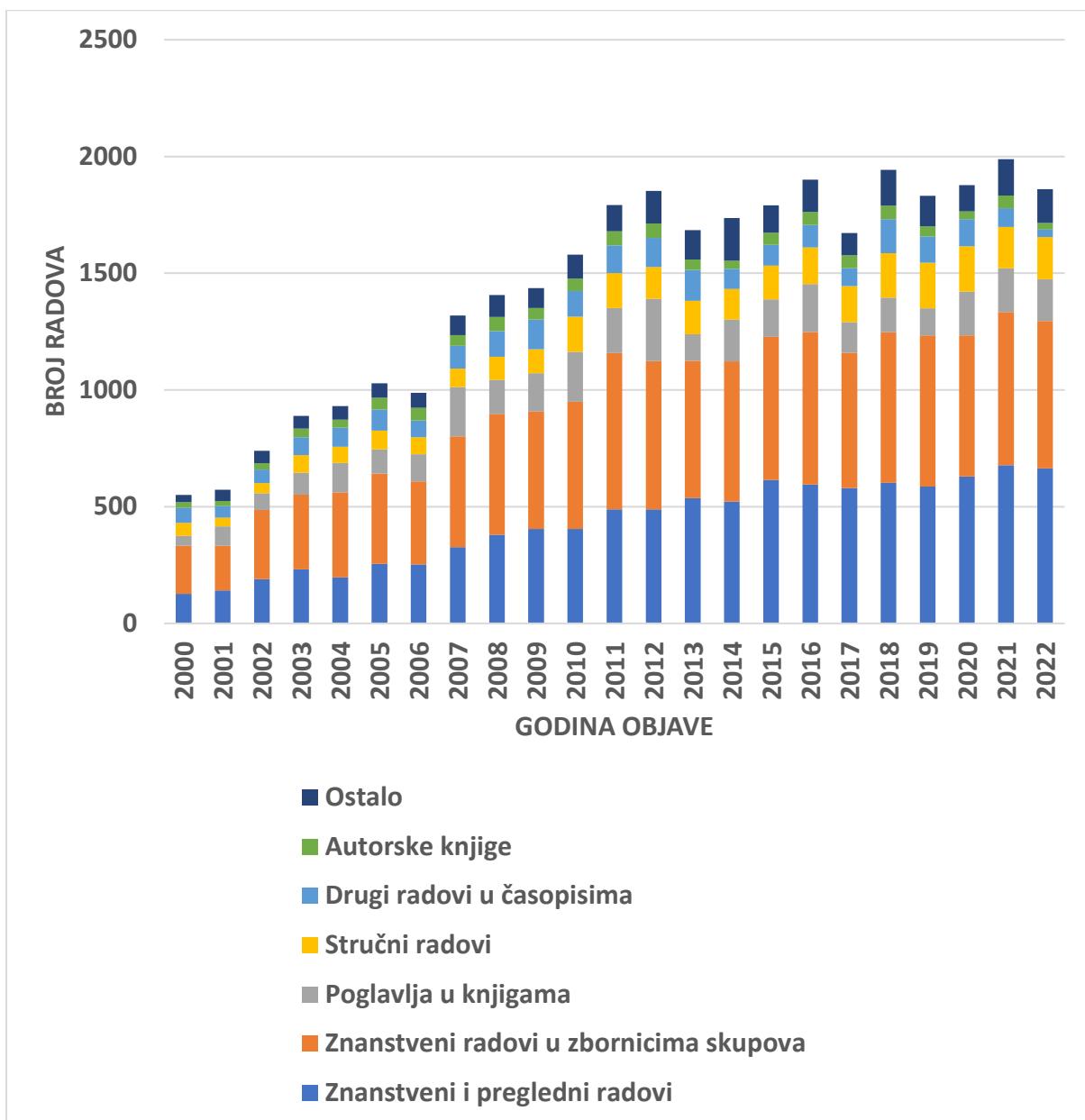
Grafikon 1. Interes za pretraživanje riječi "bibliometric" na servisu Google u cijelom svijetu od 2013. do 2023. g.

Značajan dio bibliometrijskih istraživanja obuhvaća pregled pojavljivanja ključnih riječi odnosno pojmove u nekom dijelu literature. Tako se istraživanjem ekonomske literature stječe uvid u popularne teme u ekonomiji, a to je važno za uočavanje istraživačkih prilika kao i prostora za napredak. Analizom istraživačkih trendova moguće je steći uvid u trenutno stanje ekonomije i potencijalne buduće smjerove razvoja. Time se pokušava odgovoriti na pitanja kao što su: kakva je struktura produkcije radova ekonomista kao znanstvenika? Koja su prominentna istraživačka područja u ekonomiji u Hrvatskoj? Koje su najaktivnije grane, i kojim se temama bave?

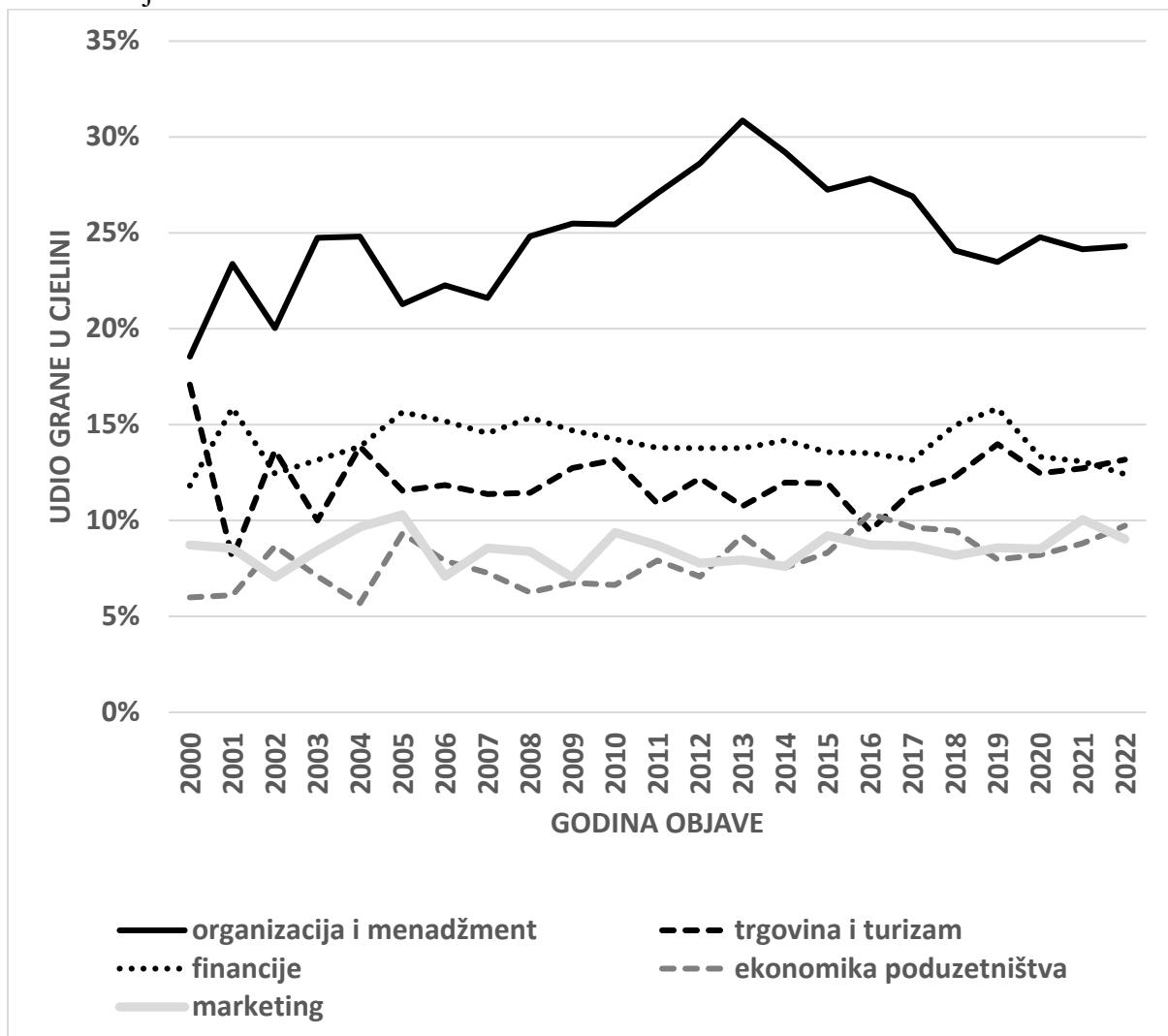
Rezultati istraživanja poprilično su zanimljivi. Godine 2000. objavljeno je sveukupno 550 ekonomskih radova, a 2022. g. objavljeno je njih 1.860, što čini porast od 238%. Pritom je najznačajniji rast ostvarila kategorija znanstvenih i preglednih radova, sa 126 radova objavljenih u 2000. g. na 664 rada u 2022. g. (rast od 427%). Drugim riječima, produkcija znanstvenih i preglednih radova u Hrvatskoj u trećem tisućljeću porasla je oko četiri puta.

Grafikon 2. Ukupna produkcija radova u polju ekonomije od 2000. do 2022. u Hrvatskoj

Koristeći OpenAI GPT modele potom je svih 34.000 radova svrstano u jednu od trinaest grana ekonomije. Modeli umjetne inteligencije kategorizirali su daleko najveći broj radova u granu organizacija i menadžment. Udio radova u ovoj grani u prosjeku je skoro dvostruko veći nego udio druge najpopularnije grane (financije), te radova u organizaciji i menadžmentu ima više nego u sedam manjih zajedno. Nije to neobično, s obzirom da skoro svaki gradić u Hrvatskoj ima neko veleučilište ili čak fakultet na kojem se podučava neka vrsta menadžmenta.

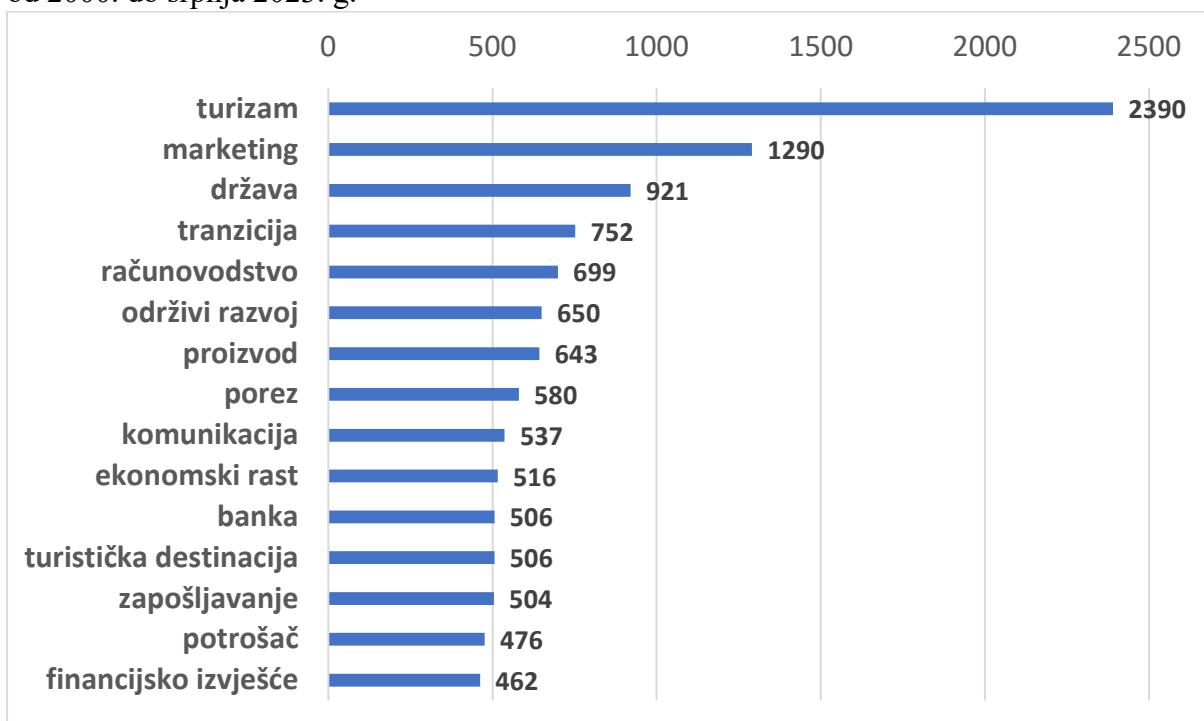
Grafikon 3. Udjeli ekonomskih radova po znanstvenim granama od 2000. do 2022. g. u Hrvatskoj

Komparativno su se u promatranom razdoblju najviše smanjili udjeli makroekonomije i međunarodne ekonomije. Razlog za to vjerojatno leži u manjoj potražnji za makroekonomistima na tržištu rada te u orientaciji visoko-obrazovnog sustava od teoretske ekonomije ka poslovnoj, što je u skladu i sa globalnim trendovima.

U svim je radovima identificirano sveukupno 58.047 ključnih pojmoveva. Ključni pojam može biti imenica (npr. 'bankarstvo') ili fraza koja se sastoji od više riječi (npr. 'izravna strana ulaganja'). Kako bi ključni pojam bio uključen u analizu odabранo je da se u radovima mora pojaviti najmanje stotinu puta; na ovaj način 287 pojmoveva prešlo je prag analize. Grafikon 4. prikazuje petnaest pojmoveva koji se najčešće pojavljuju u svim granama. Termin 'turizam' je daleko najčešći i pojavljuje se 2.390 puta.

Grafikon 4. Najčešći pojmovi u hrvatskoj znanstveno-ekonomskoj literaturi objavljenoj od 2000. do srpnja 2023. g.

Očita je i izrazita zasićenost radova koji su orijentirani ka turizmu, što nije neočekivano s obzirom na usmjerenost hrvatske ekonomije ka ovoj grani djelatnosti, no ondje je zato budućim radovima (i autorima) svakako zahtjevnije ostvariti originalni znanstveni doprinos. Istodobno to može biti prilika autorima reorijentirati se i specijalizirati u pravcu podzastupljenih tema.

U poslovnom su svijetu ekomska istraživanja od neprocjenjive važnosti, jer pomažu razumjeti tržišnu dinamiku i ponašanje potrošača. Ispitivanjem trendova i obrazaca poduzeća mogu donositi bolje odluke o investiranju, financiranju i proizvodnji. Nadalje, ekonomski radovi imaju važnu ulogu u obrazovanju javnosti i poticanju šireg razumijevanja ekonomskih pitanja. Širenjem rezultata svojih istraživanja, ekonomisti mogu pomoći u demistificiranju složenih ekonomskih fenomena, čineći ih razumljivijima i širokim masama. A kad mase (i ove godine) izadu na izbore, iznimno je važno jesu li naložene propagandom ili solidno razumiju pitanja koja se direktno odnose na njihove novčanike.